

RETSPOLITISK FORENING

HØRINGSSVAR

fra Retspolitisk Forening

vedrørende udtalelse om forældreansvar afgivet af Kommissionen vedrørende ungdomskriminalitet
Justitsministeriets sagsnummer 2008-702-0109

Retspolitisk Forening har med interesse gennemlæst kommissionens udtalelse med tilhørende lovudkast.

1. De overordnede rammer.

Af udtalelsen fremgår, at det oprindelige kommissorium af 26. september 2007 ikke omfatter spørgsmålet om en udvidelse af forældres juridiske ansvar for kriminalitet begået af børn eller unge. Dette spørgsmål blev kommissionen af Justitsministeriet anmodet om at inddrage i sit arbejde ved brev af 19. februar 2008, hvor Justitsministeriet ligeledes udbad sig en deludtalelse om pågældende spørgsmål senest den 15. september 2008.

Retspolitisk Forening (fremover RPF) skal i denne forbindelse indledningsvis konstatere, at kommissionens kommissorium af 26. september 2007 intetsteds i sin redegørelse for grundlaget for nedsættelse af kommissionen og ej heller i selve kommissoriet specifikt nævner mulighederne for at skærpe forældreansvaret. Dette sker først ved tillægskommissorium af 19. februar 2008. Baggrunden herfor er angiveligt vinterens og forårets hændelser med uroligheder rundt omkring i landet, hvor unge har deltaget i bl.a. hærværk og brandstiftelse.

RPF finder, at en inddragelse af forældreansvaret med henblik på en skærpelse af dette, afviger ganske betragteligt fra kommissionens øvrige opgaver og forekommer som en ad hoc reaktion, der til trods for en ganske betydelig arbejdsindsats med hensyn til redegørelse for lovudkastets baggrund og konsekvenser ikke forekommer overbevisende med hensyn til brugbarhed såvel, når der *er* begået strafbare hærværkshandlinger, som i henseende til forebyggelse af sådanne.

Dette synspunkt understreges af kommissionens valg af den såkaldt norske model, der selvom den blev indført i 1966 ikke har givet anledning til nærmere analyser eller omtale. Barneombudet i Norge har i en udtalelse af 4. juni 2008 på linje hermed oplyst, at man kun modtager få henvendelser om hæftelsesreglen, som oplyst af kommissionen. Andre udenlandske ordninger af lignende tilsnit ses heller ikke at kunne dokumentere effekt. Med andre ord er der ikke påvist nogen effekt af den norske ordning, da den trods sin lange levetid ikke på noget tidspunkt er evalueret. Det forekommer foreningen, at en indførelse af en ordning, som kriminalpræventivt er et skud i tågen, og som ikke kan løse eventuelle sanktionsspørgsmål, forekommer yderst betænkelig.

Kommissionen anfører, at et skærpet juridisk ansvar dels kan bestå i et strafansvar, dels et erstatningsansvar for den begåede kriminalitet. Og videre anfører kommissionen, at spørgsmålet om at pålægge forældre et strafansvar for deres børns kriminalitet skal ses i sammenhæng med de vidtgående regler om strafbar medvirken der gælder i dansk ret, hvorfor kommissionen tilslutter sig Straffelovrådets betænkelighed i forhold til at pålægge strafansvar uden at pågældende har udvist et forsætligt eller uagtsomt forhold jf. betænkning 1289/1995.

Kommissionen påpeger denne problematik ved at henvise til ”Ungdomskriminalitet i en forstadskommune”, Det Kriminalpræventive Råd, 1982, der støttes af andre undersøgelser, og som viste, at der grundlæggende er tale om tre reaktionsmønstre, når forældre bliver bekendt med deres børns kriminalitet. RPF finder, at denne del af kommissionens forarbejder står centralt i bedømmelsen af lovforslaget og at det derfor bør anføres i uddrag.

”En del af forældrene reagerer ved helt eller delvist at se sig selv som ansvarlige for det skete, og de reagerer ved øget samvær (f.eks. helt konkret omkring måltider), øgede fællesaktiviteter, stimulering af deres børn til (nye) fritidsinteresser mv. Børnene oplever typisk en bedring af forholdet til deres forældre, og undersøgelsen viser, at disse børns risiko for fremtidig kriminalitet mindskes. Det er ikke tilfældigt, hvilke forældre der reagerer på den angivne måde. Det drejer sig typisk om familier, som i forvejen er ganske velfungerende, og hvor forældrene i kraft af uddannelse, netværk mv. er relativt ressourcestærke.”

”En anden gruppe forældre reagerer slet ikke, når de bliver bekendt med deres børns kriminalitet. De ændrer ikke adfærd i familien og heller ikke i forholdet til deres børn. Der er tale om en sammensat gruppe af familier, men med en overvægt af forældre, der er i underskud i forhold til sig selv, hinanden og deres børn. Forældrene har mere end rigeligt med at forsøge at klare de problemer, der allerede eksisterer, og har ikke overskud eller ressourcer til – udover eventuelle umiddelbare reaktioner – at foretage sig noget særligt i anledning af det nye problem, som børnenes kriminalitet repræsenterer. Nogle af disse forældre ser sig selv som hovedansvarlige for det skete, nogle ser deres børn som de hovedansvarlige, og alle grader her imellem er repræsenteret i denne gruppe. Det fælles er, at disse forældre ikke umiddelbart er i stand til at løfte ansvaret og gøre noget ved det”.

”En tredje gruppe forældre reagerer ved hovedsageligt at se ansvaret som placeret hos deres børn og reagerer typisk ved bebrejdelser, straf, kontrol og overvågning eller ved helt at tage afstand fra barnet. I den udstrækning disse forældre oplever et selvansvar, er det især en oplevelse af ikke at have kontrolleret deres børn godt nok og i tilstrækkeligt omfang. Der reduceres i lomme penge, omgang med bestemte kammerater forbydes, der gives stuearrest, der udstedes udgangsforbud, der bruges fysisk straf mv. Børnenes reaktion i disse familier er at forsøge at deltage mindst muligt i familielivet, og deres holdning til forældrene og familien bliver mindre positiv. Resultatet er, at risikoen for ny kriminalitet øges”.

Overvejende har kommissionen koncentreret sig om en ordning, hvor forældre i videre udstrækning kan gøres erstatningsansvarlige for skader, som indtræder som følge af deres børns kriminelle adfærd og bemærker i denne forbindelse, at en sådan ordning principielt kan have to forskellige hensyn for øje; at sikre skadelidte yderligere dækningsmuligheder og/eller varetage præventive hensyn. Kommissionen har lagt vægt på, at regler om et skærpet forældreansvar skal udgøre et effektivt incitament for forældre til at søge at hindre deres børn i at begå kriminalitet, hvorfor kommissionen ikke har lagt vægt på det rent erstatningsretlige hensyn til skadelidtes muligheder for

at få dækket sit tab. Kommissionen har således drøftet spørgsmålet om hensigtsmæssigheden af en erstatningsordning med et præventivt sigte.

2. Overordnet om hensigtsmæssigheden af et skærpet forældreansvar.

På baggrund af forældres juridiske tilsynspligt overfor deres børn kan forældre ifalde et selvstændigt erstatningsansvar, såfremt forældrene tilsidesætter denne tilsynspligt eller undlader at give barnet de nødvendige instruktioner, såfremt dette medfører, at barnet forvolder skade. Praksis er koncentreret om situationer, hvor forældre har tilsidesat deres tilsynspligt, men der findes ikke praksis, hvor forældre er fundet erstatningsansvarlige for dårlig eller mangelfuld opdragelse i almindelighed.

Kommissionens opfattelse af det skærpede forældreansvar er, at dette primært bør have fokus på mulige kriminalpræventive effekter, hvorfor indførelse af et sådant skærpet forældreansvar må afhænge af, om dette kan antages at medføre, at børn og unge afholder sig fra at begå kriminalitet.

På baggrund af den foreliggende viden omkring forældres reaktioner, når de bliver bekendte med deres børns kriminalitet, samt sammenhængen mellem forhold i familien og børns kriminalitet, er den samlede kommission betænkelig ved indførelse af et skærpet forældreansvar. Nogle medlemmer ser på en sådan ordning med betydelig skepsis, og andre medlemmer ser en sådan ordning som et signal til forældrene om, at de har et medansvar for deres børns handlinger.

I denne forbindelse kan det generelt udledes af undersøgelserne på området, at forældres typiske reaktionsmønstre ved konfrontation med deres børns kriminalitet har forskelligt resultat for de 3 ovennævnte grupper. For gruppe 1 vil et skærpet forældreansvar mest sandsynligt hverken gøre fra eller til. "Forældre-ansvaret" er der allerede, og det fungerer hensigtsmæssigt. I det lys kan det anføres, at det for disse forældre er fuldt tilstrækkeligt for at aktivere de forebyggende tiltag, at forældrene blot bliver gjort bekendt med deres børns kriminalitet.

For gruppe 2 må det antages, at de ikke umiddelbart er i stand til at løfte ansvaret og gøre noget ved det, hvorfor det i dét lys kan anføres, at et skærpet forældreansvar i bedste fald sandsynligvis hverken vil gøre fra eller til for denne gruppe.

I forhold til gruppe 3 er der under diskussionerne i kommissionen argumenteret for, at et skærpet forældreansvar for denne gruppe sandsynligvis vil betyde endnu kraftigere reaktioner i form af bebrejdelser, straf af børnene osv. eller ved, at forældrene i endnu højere grad tager afstand fra barnet, og det må anses for det mest sandsynlige, at et skærpet forældreansvar i disse familier vil virke direkte kontraproduktivt og øge de unges kriminalitet.

Kommissionens konklusion desangående er derfor, at det kun er i begrænset omfang, at forældrenes reaktion over for børnene har stor betydning, og det derfor kun vil kunne have en positiv effekt, hvis et skærpet forældreansvar kan få nogle forældre, som ellers ikke ville se sig selv som medansvarlige for børnenes kriminalitet, til at påtage sig et større ansvar.

RPF noterer sig i denne forbindelse kommissionens sprogbrug, der helt og holdent er affattet i særdeles hypotetiske og forbeholdne vendinger.

Som det ses vedrører denne konklusion alene de forældre, der har ressourcer til at reagere konstruktivt på deres børns kriminalitet, hvilket alene gælder to af de tre forældregrupper. Den tredje gruppe, som antagelig har flest børn, der kan tænkes involveret i hærværk og voldshandlinger, er holdt udenfor. Det skal bemærkes, at denne gruppes reaktion efter kommissionens egen opfattelse ”vil virke direkte kontraproduktivt og øge de unges kriminalitet.” Det må altså således antages, at den kriminalpræventive effekt i bedste fald er neutral og i værste fald negativ.

På den baggrund synes forslaget at indføre et objektivt bødeansvar for forældre, der subjektivt ikke eller kun med en meget konstrueret argumentation opfylder nogen af de kendte og anerkendte strafbarhedsbetingelser, uagtet at bestemmelsen er tænkt som en regel om et civilretligt erstatningsansvar. Det er formentlig også derfor, at man undlader at foreslå, hvad en eventuel forvandlingsstraf skal være.

Et bødeansvar for den ovenfor anførte tredje gruppe af forældre vil efter al sandsynlighed hverken virke præventivt i retning af et skærpet forældretilsyn eller i forhold til potentielle unge kriminelle. Tværtimod må det antages, at denne forældregruppe vil få endnu vanskeligere ved at finde en socialt acceptabel samfundsplacering, end de har i forvejen. For så vidt angår indvandrerfamilier turde det være indlysende, at der dermed er lagt endnu en alvorlig hindring i vejen for en vellykket integration.

3. Afgrænsningsspørgsmål.

Den samlede kommission tager udgangspunkt i en erstatningsordning med et kriminalpræventivt sigte. Kommissionen tager afstand fra fastsættelse af en nedre aldersgrænse for forældreansvaret og finder, at det afgørende bør være en konkret vurdering af det skadevoldende barns adfærd dvs., at det via retspraksis fastlægges, hvornår et barn har handlet med den fornødne grad af tilregnelser og forældreansvaret dermed kan komme på tale. Den øvre aldersgrænse bør følge den generelle myndighedsalder på 18 år.

For så vidt angår spørgsmålet om, hvem det skærpede ansvar skal påhvile, peger kommissionen entydigt på at begrænse ansvaret til barnets forældre.

I forhold til hvilke handlinger ansvaret skal gælde for peger kommissionen på, at dette må afhænge af det øvrige indhold af den konkrete ordning dvs. hvilke modeller ansvaret skal udformes i forhold til. Konkret er kommissionen enig om, at forældreansvaret bør omfatte de tilfælde, hvor barnet har handlet på en sådan måde, at barnet selv kan ifalde erstatningsansvar dvs. barnets culpøse handling. At forældrene her tillige bliver ansvarlige rækker udover det rent kriminalpræventive hensyn, men findes af kommissionen rimeligt under hensyn til den beløbsmæssige begrænsning.

RPF skal her pege på, at unge på 15 år og derover i andre sammenhænge i stadigt stigende grad tillægges egentlige partsrettigheder, herunder i forhold til den unges ret til selvbestemmelse. Som eksempler herpå kan peges på Lov om social service samt Sundhedsloven.

4. Mulige modeller for et skærpet forældreansvar.

Kommissionen afviser i enighed et objektivt ansvar samt et skærpet culpaansvar, herunder et culpaansvar med omvendt bevisbyrde. Ligeledes afviser kommissionen muligheden af, at lade

forældrekontrakter og forældrepålæg i den sociale lovgivning udgøre ansvarsgrundlaget, idet begge disse vil afstedkomme en række uhensigtsmæssigheder. Politiets meddelelse af pålæg til forældre findes af fx retssikkerhedsmæssige årsager ej heller ønskelig. Forbud mod ophold på bestemte steder findes at kunne afstedkomme for vidtgående begrænsninger i børns og unges bevægelsesfrihed.

Kommissionen afviser tilsvarende et generelt hæftelsesansvar, men peger i stedet på et skærpet forældreansvar i form af et hæftelsesansvar, hvor forældre hæfter for deres børns skadegørende adfærd, begrænset af en beløbsmæssig grænse.

Kommissionen angiver, at der alene er tale om en slags ”selvrisiko-regel”, idet selv en betydelig skadesforvoldelse ikke vil føre til økonomisk ruin, netop grundet den beløbsmæssige grænse.

RPF er af den opfattelse, at forslaget indeholder en særdeles vidtgående ændring af det hidtil gældende forældreansvar i dansk ret. Forældre pålægges med det tilnærmelsesvis objektive skadesansvar drastisk ændrede tilsynsforpligtelser med deres hjemmeboende børn. At dette ansvar beløbsmæssigt begrænses til 5.000 kr. pr. skade ændrer principielt intet herved. Forslaget synes at være helt løsrevet fra den almindelige opfattelse af forældres tilsynsansvar, der beror på en årelang retspraksis, der peger på, at intensiteten i forældretilsynet aftager, jo ældre børnene bliver. Det er derimod sandsynligt, at det for de økonomisk og socialt vanskeligst stillede familier vil skabe yderligere problemer, hvis deres børn deltager i aktiviteter, der kommer ud af kontrol og ender med hærværk og vold.

5. Nærmere om hæftelsesansvar med beløbsbegrænsning.

Nogle af kommissionens medlemmer finder ikke, at der er grundlag for udarbejdelse af en ordning med et skærpet forældreansvar, mens andre af kommissionens medlemmer finder det muligt at udarbejde en model, der i sammenhæng med andre tiltag efter Serviceloven, vil kunne have en vis kriminalpræventiv effekt. Som element i denne model foreslår kommissionen, at det alene er indehaveren af forældremyndigheden, som kan ifalde ansvar i forhold til sine børns kriminalitet – og dette op til en økonomisk grænse på kr. 5.000. Ansvarer bør endvidere i tvivltilfælde fortolkes begrænsende i forhold til forælderen.

RPF skal afslutningsvis fremkomme med nogle bemærkninger af mere procesøkonomisk karakter. Som forslaget er tænkt, er det ikke en betingelse for at ifalde et udvidet forældreansvar, at den unge er dømt for nogen lovovertrædelse. Der vil for den unge alene i disse tilfælde gælde de almindelige erstatningsansvarsbetingelser som ansvarsgrundlag (culpa), årsagssammenhæng og tilregnelser. Skadelidte skal altså bevise, at den unge har handlet ansvarspådragende med udsigt til ”kun” at kunne se frem til en erstatning på 5.000 kr. Det forekommer ikke videre sandsynligt, at en skadelidt, der f.eks. har fået totalskadet en bil ved ildspåsættelse, mod den unges benægtelse, vil anlægge sag for at opnå dette beløb endda med den eventuelitet, at forældrenes hæftelsesansvar kan nedsættes eller helt bortfalde efter den almindelige lempelsesregel i Erstatningsansvarslovens § 24.

RPF må således konkludere, at et sådant lovforslag ikke bør gennemføres, idet det alene må antages at få en ren symbolsk betydning.

København, d. 13. oktober 2008

Med venlig hilsen

Bjørn Elmquist
formand

Jannie Dyring
medlem af bestyrelsen

Leif Hermann
medlem af bestyrelsen